

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه علوم سیاسی

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی روابط بین الملل

عنوان پایان نامه

تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر انقلاب های عربی (1389 - 1391).

استاد/استادان راهنما:

دکتر عنایت اله یزدانی

دکتر احمد جالینوسی

استاد/استادان مشاور:

دکتر محمدعلی بصیری

پژوهشگر:

مهدی اندرزیان

دی ماه 1391

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه علوم سیاسی

پایان نامه ی کارشناسی ارشد/دکتری رشته ی علوم سیاسی..... گرایش .روابط
بین الملل..... آقای/خانم .مهدی اندرزیان
تحت عنوان

تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر انقلابهای عربی (1389 - 1391)

در تاریخ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه به تصویب نهایی رسید.

1- استاد/استادان راهنمای پایان نامه دکتر عنایت الله یزدانی با مرتبه ی علمی دانشیار امضا

1-استاد/استادان راهنمای پایان نامه دکتر احمد جالینوسی با مرتبه ی علمی استادیار امضا

2- استاد/استادان مشاور پایان نامه دکتر محمدعلی بصیری با مرتبه ی علمی استادیار امضا

3- استاد/استادان داور داخل گروه دکتر علی امیدی با مرتبه ی علمی استادیار امضا

4- استاد/استادان داور خارج از گروه دکتر دهقان نژاد با مرتبه ی علمی دانشیار امضا

امضای مدیر گروه

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات،
ابتکارات و نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع
این پایان نامه متعلق به دانشگاه اصفهان است .

تقدیم به حضرت فاطمه معصومه (سلام الله علیها)

که هرچه دارم از اوست.

و تقدیم به پدر و مادر بسیار عزیز، دلسوز و فداکارم که پیوسته
چرخه نوش جام تعیلم و تربیت، فضیلت و انسانیت آنها بوده ام و
همواره چراغ وجودشان روشنگر راه من در سختی ها و مشکلات بوده
است.

و تقدیم به همسرم، که سایه مهربانیش سایه سار زندگیم می باشد، او
که اسوه صبر و تحمل بوده و مشکلات مسیر را برایم تسهیل نمود.

و تقدیم به دلپندم، امید بخش جانم، که آسایش او آرامش من
است.

سپاس و ستایش خدای را جل و جلاله که آثار قدرت او بر چهره
روز روشن، تابان است و انوار حکمت او در دل شب تار، درفشان.
آفریدگاری که خویشتن را به ما شناساند و درهای علم را بر ما
گشود و عمری و فرصتی عطا فرمود تا بدان، بنده ضعیف خویش را
در طریق علم و معرفت بیازماید

امام علی (علیه السلام) می فرمایند: کسی که یک کلمه به من
بیاموزد، مرا عبد خویش کرده است.

تشکر و سپاس فراوان خود را از اساتید راهنمای پایان نامه
دکتر عنایت الله یزدانی و دکتر احمد جالینوسی و استاد مشاور ،
دکتر محمد علی بصیری، ابراز می نمایم.

چکیده

انقلاب اسلامی ایران، نقطه آغازی برای خیزش و احیای بیداری اسلامی است. بی تردید آنچه در جهان امروز می توان عبارت بیدار اسلامی را بر آن اطلاق نمود، قطعاً ناشی از نهضت احیاگرانه امام خمینی (قدس سره) است. انقلاب اسلامی ایران را می توان تجلی تحقق قدرت نرم به معنای توانایی نفوذ در رفتار دیگران بدون تهدید و یا پرداخت هزینه محسوس به شمار آورد. انقلاب اسلامی ایران از رهگذر تبیین اندیشه و آرمان عدالتخواهانه خود درصدد برآمد با روشهای غیرمستقیم به نتیجه دلخواه و مطلوب یعنی بیداری اسلامی دست یابد. در واقع نظام جمهوری اسلامی با تکیه بر قدرت نرم افزاری بویژه ارزش‌هایی چون ایثار، شهادت‌طلبی، معنویت‌گرایی، عدالت‌باوری، استقلال‌طلبی، مبارزه با صهیونیسم و ضدیت با سیاست‌های امپریالیستی غرب به ویژه آمریکا، توانست ضمن ایجاد تحول فرهنگی در سطح داخلی، به احیای خودباوری دینی و بیداری اسلامی در عرصه منطقه‌ای و تأثیرگذاری بر مناسبات جهانی بپردازد و اقتدار نرم‌افزاری خود را در عرصه بین‌المللی به منصفه ظهور رساند.

سوال اصلی تحقیق: انقلاب اسلامی ایران، چه تأثیری بر انقلاب‌های عربی (1389-1391) داشته است؟
فرضیه تحقیق: انقلاب اسلامی ایران بر گفتمان اسلام سیاسی و بیداری اسلامی در انقلاب‌های کشورهای عربی تا حدودی تأثیر گذاشته است که میزان تأثیر گذاری آن بر هر یک از این کشورها مختلف می باشد.
هدف اصلی در این پژوهش، تبیین تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر انقلاب‌های عربی (1389-1391) می باشد. اهداف دیگر این تحقیق، تبیین اسلام سیاسی و بیداری اسلامی و همچنین، تبیین تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر گفتمان اسلام سیاسی و بیداری اسلامی می باشد.

کلمات کلیدی: انقلاب اسلامی ایران، اسلام سیاسی، بیداری اسلامی، انقلاب‌های عربی، قدرت نرم.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

1	فصل اول؛ کلیات
1-1	1-1) شرح و بیان مساله پژوهشی:
2-1	2-1) کلید واژه ها:
2-1-1	2-1-1) اسلام سیاسی
2-2-1	2-2-1) خاورمیانه :
3-2-1	3-2-1) انقلاب اسلامی ایران
4-2-1	4-2-1) بیداری اسلامی:
5-2-1	5-2-1) قدرت نرم:
3-1	3-1) پیشینه و تاریخچه موضوع تحقیق:
4-1	4-1) اهداف تحقیق:
5-1	5-1) اهمیت و ارزش تحقیق:
6-1	6-1) کاربرد نتایج تحقیق:
7-1	7-1) سوالهای تحقیق:
8-1	8-1) روش تحقیق:
9-1	9-1) ابزار تجزیه و تحلیل (چارچوب تئوریک):
10-1	10-1) ابزارگرد آوری:
11-1	11-1) سازمان دهی تحقیق:
9	فصل دوم: مبحث تئوریک؛ تئوری قدرت نرم جوزف نای
9	مقدمه:
9-2	1-2) بخش اول: تعریف قدرت:
1-1-2	1-1-2) مفهوم قدرت در فرهنگ لغت:
2-1-2	2-1-2) مفاهیم اصطلاحی قدرت:
2-2	2-2) بخش دوم: تقسیم بندی قدرت:
1-2-2	1-2-2) قدرت سخت :
2-2-2	2-2-2) قدرت نرم :
3-2	3-2) بخش سوم: تاریخچه قدرت نرم :
1-3-2	1-3-2) جایگاه قدرت نرم در دوران باستان:
2-3-2	2-3-2) جایگاه قدرت نرم در دوران اخیر

19.....	بخش چهارم : ویژگیهای قدرت نرم
20.....	5-2) بخش پنجم : شاخصهای قدرت نرم
21.....	6-2) بخش ششم: ارکان قدرت نرم :
22.....	7-2) بخش هفتم : منابع قدرت نرم :
24.....	8-2) بخش هشتم : فواید و ارزش قدرت نرم
24.....	9-2) بخش نهم : راهکارهای رسیدن و بهره‌گیری از قدرت نرم:
25.....	10-2) بخش دهم : قدرت هوشمند :
26.....	1-10-2) ضرورت قدرت هوشمند
27.....	نتیجه فصل
28.....	فصل سوم: بیداری اسلامی و اسلام سیاسی ؛ چالش ها و راهکارها
28.....	مقدمه
28.....	1-3) بخش اول : تعریف بیداری
31.....	2-3) بخش دوم : تاریخچه بیداری اسلامی
35.....	1-2-3) جنبش اصلاح فکر دینی
36.....	2-2-3) سید جمال الدین اسد آبادی
37.....	1-2-2-3) شخصیت علمی سید جمال
38.....	2-2-2-3) علم در منظر سید جمال
39.....	3-2-2-3) همگرایی و وحدت در نظر سید جمال
39.....	4-2-2-3) مشکلات جوامع اسلامی از دیدگاه سید جمال
40.....	3-2-3) شیخ محمد عبده
42.....	1-3-2-3) دیدگاه عبده درباره خلافت
42.....	4-2-3) عبد الرحمن کواکبی
43.....	5-2-3) نهضت های سیاسی اسلامی در اوایل قرن بیستم
43.....	6-2-3) اخوان المسلمین ، نخستین جنبش اسلامی معاصر
45.....	1-6-2-3) وضعیت اخوان المسلمین در زمان عبدالناصر
46.....	2-6-2-3) ظهور سید قطب و رادیکالیسم اسلامی
48.....	3-6-2-3) دیدگاههای سید قطب
50.....	4-6-2-3) افول رادیکالیسم اسلامی و برآمدن میانه روها در اخوان المسلمین
52.....	5-6-2-3) سرایت اخوان المسلمین به کشورهای اسلامی
52.....	7-2-3) حزب التحریر اسلامی
53.....	1-7-2-3) تقی الدین نبهانی: بنیان گذار و نظریه پرداز
55.....	2-7-2-3) حزب التحریر در عرصه منطقه ای و جهانی

3-3	بخش سوم: مظاهر، ویژگی ها و نقایص و آسیب شناسی بیداری اسلامی	56
1-3-3	مظاهر بیداری اسلامی	56
1-1-3-3	مظاهر فرهنگی بیداری اسلامی	56
2-1-3-3	مظاهر سیاسی حرکت بیداری اسلامی	57
3-1-3-3	مظاهر اجتماعی بیداری اسلامی	57
2-3-3	ویژگیها و نقایص حرکت های اسلامی تا قبل از انقلاب اسلامی ایران	58
3-3-3	آسیب شناسی بیداری اسلامی	59
4-3	بخش چهارم: اسلام سیاسی ماهیت واقعی بیداری اسلامی	60
1-4-3	کالبد شکافی معنایی اسلام سیاسی	62
2-4-3	چالش کارآیی جنبش های اسلام سیاسی در عرصه بین المللی	63
1-2-4-3	نخست: مهمترین موانع در سطح داخلی (جوامع عربی)	63
2-2-4-3	دوم، مهمترین موانع و چالش ها در سطح منطقه ای و بین المللی (جوامع عربی)	64
	نتیجه فصل	65
	فصل چهارم: بررسی تحولات اخیر در کشورهای عربی	67
	مقدمه	67
1-4	بخش اول: آغاز انقلابهای عربی	67
1-1-4	تونس	67
1-1-1-4	جغرافیای سیاسی	68
2-1-1-4	اوضاع اجتماعی و فرهنگی	68
3-1-1-4	اوضاع اقتصادی	69
4-1-1-4	تونس پس از استقلال	70
5-1-1-4	تونس پس از روی کار آمدن بن علی	70
6-1-1-4	انقلاب مردم تونس	71
2-1-4	مصر	73
1-2-1-4	ساختار اقتصادی مصر	75
2-2-1-4	ساختار سیاسی مصر	76
3-2-1-4	ساختار فرهنگی مصر	77
4-2-1-4	روابط مصر و اسرائیل از 1947 تا 2011	78
5-2-1-4	زانویه آغاز انقلاب مصر	81
3-1-4	لیبی	84
1-3-1-4	اوضاع اجتماعی، فرهنگی	85
2-3-1-4	اوضاع اقتصادی	86

86(3-3-1-4)وضع سیاسی
87(4-3-1-4)شخصیت رفتاری قذافی
87(5-3-1-4)انقلاب در لیبی
88(6-3-1-4)نگاه کلی به انقلاب لیبی
90(4-1-4)یمن
92(1-4-1-4) ساختار اقتصادی
93(2-4-1-4)ساختار سیاسی یمن
95(3-4-1-4)انقلاب مردم یمن
98(5-1-4)بحرین
100(1-5-1-4)استقلال بحرین از ایران
102(2-5-1-4)ساختار اقتصادی و سیاسی بحرین
104(3-5-1-4)انقلاب مردم بحرین
105(2-4)بخش دوم : عوامل مؤثر در ظهور انقلابهای عربی
105(1-2-4)عوامل سیاسی
105(1-1-2-4)دیکتاتوری و فقدان مشارکت سیاسی
106(2-1-2-4)جوامع ناهمگن قومی – مذهبی
107(3-1-2-4)گسترش نفوذ و سیطره قدرت های غربی
107(4-1-2-4)حکومت های ناکار آمد و موروثی
108(2-2-4)عوامل اقتصادی
109(1-2-2-4)تبعیض و فقدان عدالت اجتماعی
110(3-2-4)عوامل فرهنگی
111(4-2-4)نقش اینترنت و رسانه های اجتماعی جدید
114نتیجه فصل
115 فصل پنجم؛ تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر انقلابهای عربی
115مقدمه
115(1-5)بخش اول : تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر انقلابهای عربی
117(1-1-5)نقد نظریه قدرت نرم نای با توجه به مبانی اسلام
118(2-1-5)قدرت ایمان: برابند جهاد اکبر و جهاد اصغر
120(3-1-5)شاخصه های تأثیرگذار انقلاب اسلامی ایران بر انقلابهای عربی
121(4-1-5)جلوه های تأثیر قدرت نرم انقلاب اسلامی بر انقلاب های عربی
122(1-4-1-5)نمادگرایی، هویت اسلامی و ایدئولوژی سیاسی
123(2-4-1-5)معنویت گرایی در سیاست

124.....	3-4-1-5)ضدیت با رژیم های دیکتاتور و ضد اسلامی
124.....	4-4-1-5)روحیه شهادت طلبی
125.....	5-4-1-5)خلق اراده جمعی، مردم‌گرایی و عدم خشونت
126.....	6-4-1-5)اسلام شیعی
127.....	7-4-1-5)ساختار و قدرت شبکه‌ای
128.....	8-4-1-5)مبارزه با صهیونیسم
129.....	2-5)بخش دوم: «خاورمیانه اسلامی» در برابر «خاورمیانه بزرگ» امریکایی
129.....	1-2-5)طرح خاورمیانه بزرگ
129.....	1-1-2-5)اهمیت و جایگاه منطقه خاورمیانه
130.....	2-1-2-5)ماهیت طرح خاورمیانه بزرگ
131.....	3-1-2-5)مفاد طرح خاورمیانه بزرگ
131.....	4-1-2-5)طرح خاورمیانه بزرگ بر سه محور اساسی استوار می باشد:
131.....	1-4-1-2-5)توسعه سیاسی دموکراتیک سازی
132.....	2-4-1-2-5)توسعه علمی - آموزشی
132.....	3-4-1-2-5)توسعه اقتصادی
133.....	5-1-2-5)اهداف طرح خاورمیانه بزرگ
133.....	1-5-1-2-5)اهداف سیاسی
134.....	2-5-1-2-5)اهداف اقتصادی
134.....	3-5-1-2-5)اهداف اجتماعی و فرهنگی
135.....	2-2-5)خاورمیانه اسلامی جایگزین خاورمیانه بزرگ
140.....	نتیجه فصل
141.....	نتیجه گیری
151.....	منابع

فصل اول؛ کلیات

1-1) شرح و بیان مساله پژوهشی:

اسلام سیاسی اصطلاحی جدید است و به دنیای مدرن تعلق دارد. پیش از غلبه و سیطره مدرنیسم غربی و سیطره آموزه سکولاریسم در جهان، چنین اصطلاحی کاربرد نداشته است. در جهان اسلام، بر اساس تلقی سنتی، اسلام دینی جامع تلقی شده و شامل مباحث سیاسی نیز می شد و بر این اساس نیازی به توصیف مجدد و تقیید اسلام به قیدسیاسی نبوده است. با تهاجم همه جانبه غرب به جهان اسلام و شکل گیری مقاومت اسلامی در برابر آن و رد آموزه های مدرنیسم غربی و تلاش احیاگران مسلمان برای احیای تمدن اسلامی و بازگرداندن اسلام به عرصه زندگی سیاسی، غربیان برای نابهنجار و ارتجاعی نشان دادن آن از واژگانی چون بنیادگرایی و رادیکالیسم اسلامی استفاده کردند. کاربرد اصطلاح اسلام سیاسی نیز محصول چنین تلاشی بوده است. از دیدگاه مدرنیسم غربی دین از سیاست جدا بوده و در نتیجه هرگونه حضور و دخالت دین در عرصه سیاسی امری نابهنجار، منفی و ارتجاعی تلقی می شد (بهروزلک، 1386: 29).

پیروزی انقلاب اسلامی به احیای اصولگرایی اسلامی و اسلام سیاسی کمک شایانی نمود و برای دیگر جنبش های اسلامی و حتی غیر اسلامی که در صدد مبارزه با استبداد و استکبار بودند، الگوی مناسب و موفق به شمار می رفت. به عبارت دیگر انقلاب اسلامی در ایران علاوه بر تأثیر عمیقی که در روابط اجتماعی ملت ایران و ارزش های حاکم بر جامعه ایران گذاشت، نظام بین الملل حاکم و وضع موجود جهان را نیز دچار تزلزل و تغییرات اساسی نموده و قواعد و معیارهای ناعادلانه حاکم بر روابط بین الملل و نظام جهانی را به چالش می کشد و بنابراین تحقق انقلاب اسلامی و موفقیت آن در تحقق اصول و اهداف خود با منافع قدرت های بزرگ جهانی در تضاد می باشد. اسلام سیاسی جلوه هایی از احیاگری ایدئولوژیک در سطح بین المللی است. رهبران سیاسی ایران و گروه های اجتماعی مختلف که انقلاب اسلامی را در جهت مقابله با استبداد داخلی و استعمار خارجی طراحی کرده بودند، نسبت به

ملاحظات کشورهای غربی و طرفدار غرب واکنش نشان دادند و به این ترتیب موجی از مقاومت را در برابر سیاست‌های توسعه‌طلبانه غربی به وجود آوردند. این امر ماهیت ایدئولوژیک داشت و به اسلام‌گرایی معروف شد (رضازاده، 1385).

در حالی که تا قبل از انقلاب ایران مسلمانان در گوشه و کنار جهان مسلمان بودن خود را از روی شرم پنهان می‌کردند ولی امروزه نه تنها مسلمانان احساس عزت می‌کنند بلکه با گسترش بیداری اسلامی، وسقوط حکومت‌های دیکتاتوری در تونس، مصر، لیبی و یمن، و همچنین به چالش کشیده شدن حکومت‌های دیکتاتور مورد حمایت امریکا مثل اردن بحرین الجزایر قطر کویت امارات عربستان و... در مقابله با موج اسلام‌گرایی، بی‌تردید انقلاب اسلامی مهمترین تاثیر را در این رشد داشته است.

2-1) کلید واژه ها:

2-1-1) اسلام سیاسی¹

اسلام سیاسی گفتمانی است که حول مفهوم مرکزی حکومت اسلامی نظم یافته است. این گفتمان مدعی است که اسلام از نظریه سیاسی راجع به دولت و سیاست برخوردار است. از منظر این گفتمان بازگشت به اسلام به عنوان تنها راه حل بحران‌ها و چالش‌های معاصر تلقی می‌شود، از این رو هدف اساسی این گفتمان بازسازی جوامع اسلامی مطابق با اصول بنیادین اسلامی است و در این راستا کسب قدرت سیاسی مهمترین دغدغه متفکران و معتقدان به آن جهت دستیابی به اهداف است. (بهرزولک، 1386: 29). بنابراین «اسلام سیاسی» مفهومی است برای توصیف جنبش‌ها و جریان‌های فکری - سیاسی در جهان اسلام که دغدغه ایجاد حکومت اسلامی داشته و گزاره‌ها، مبانی و اصول بنیادین خود را در چارچوب شریعت اسلامی صورت‌بندی می‌کند. لذا اسلام سیاسی را می‌توان به عنوان گفتمانی به شمار آورد که حول مفهوم مرکزی «حکومت اسلامی» نظم یافته است (حسینی زاده، 1386: 17).

2-2-1) خاورمیانه²:

منطقه خاورمیانه از دیر باز به دلیل داشتن منابع غنی سرشار از نفت و گاز، قرار گرفتن در سر راه سه شاهراه حیاتی قاره آسیا، آفریقا و اروپا و خاستگاه سه دین مهم اسلام، مسیحیت و یهودیت از اهمیت استراتژیک، ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک برخوردار است. اصطلاح خاورمیانه نخستین بار در سال 1902 میلادی توسط مورخ غربی به نام آلفرد ماهان به کار برده شد، چون از قاره اروپا به آن نگریسته می‌شد، نه خاور نزدیک به حساب می‌آمد، نه خاور

¹ - Political Islam

² - Middle East

دور به همین دلیل آن را خاورمیانه نامید. گستردگی جغرافیایی خاورمیانه سرزمین های میان دریاهای مدیترانه و خلیج فارس را شامل می گردد. به عبارت دیگر بخشی از آفریقا و آسیا را در بر می گیرد، کشورهای این منطقه عبارتند از: ایران، اردن، امارات متحده عربی، افغانستان، بحرین، ترکیه، سوریه، عراق، عربستان سعودی، عمان، قطر، کویت، لبنان، مصر، یمن، فلسطین، الجزایر، تونس، لیبی، مراکش و سودان (محمدی فومنی، 1390).

1-2-3) انقلاب اسلامی ایران¹:

پیروزی انقلاب اسلامی در بهمن سال 1357 نقطه عطفی در خیزش های اسلامی صده اخیر و بخصوص جهان تشیع است. انقلاب ایران به لحاظ داشتن ماهیت اسلامی و اهداف دینی در همان دوران اولیه تولد خود، دل های آحاد مسلمانان از مذاهب اسلامی را به خود جلب کرد و بارقه ای از امید آفرید و این همه بخاطر آن بود که انقلاب ایران پرچمدار اسلام یعنی آرمان و آرزوی بیش از یک میلیارد مسلمان شده بود. انقلاب اسلامی به احیای اصولگرایی اسلامی و اسلام سیاسی کمک شایانی نمود و برای دیگر جنبش های اسلامی و حتی غیر اسلامی که در صدد مبارزه با استبداد و استکبار بودند، الگوی مناسب و موفقی به شمار می رفت. از دیدگاه جان ال. اسپوزیتو²، ایران نخستین انقلاب سیاسی اسلامی موفق را به جهان عرضه کرد و مسلمانان سراسر جهان از ثمره آن، که همانا اوج گرفتن مفهوم هویت اسلام و بازگشت غرور و اقتدار به مسلمانان در جهانی که تحت سلطه ابرقدرت هاست، محظوظ شدند. ایران آماده بود تا اصول خود را در کشور خویش و جهان خارج از آن تبلیغ کند (اسپوزیتو، 1382:49).

1-2-4) بیداری اسلامی³:

بیداری اسلامی زنده شدن دوباره در پرتو اسلام اصیل و تجدید حیات اسلام، معنا می دهد که در پناه آن، استقلال، عدالت و همه آموزه ها و ارزش های متعالی الهی، بار دیگر زنده می شود و یا حیات می یابد. در واقع بیداری و احیاگری اسلامی، زنده داشتن انسان و حیات اجتماعی بر مبنای دین و به شیوه دینی است و به همین دلیل، باید غبار از سیمای دین زدوده شود و صورت و سیرت دین هویدا گردد که در نتیجه این اقدام، دین به عرصه حیات آدمی باز می گردد (دفتر تبلیغات اسلامی، 1385:359).

1-2-5) قدرت نرم⁴:

جوزف نای⁵، تحلیل گر به نام آمریکایی در تعریف قدرت نرم می گوید: قدرت نرم توانایی به دست آوردن

¹ - Islamic Revolution of Iran

² - John Sposito

³ - Islamic Awakening

⁴ - Soft Power

⁵ - Joseph Nye

خواسته ها از طریق مجذوب کردن - به جای اجبار و یا امتیاز دادن - است. این کار از طریق جذابیت های فرهنگی، ایده های سیاسی و سیاست ها صورت می گیرد (نای، 1383). در واقع قدرت نرم یعنی توانایی نفوذ و تأثیرگذاری بر افکار، اندیشه ها و اذهان با هدف تحمیل خواست و اراده از طریق جلب نظر و متقاعد ساختن ملت و دولت هدف بدون استفاده از زور و فشار فیزیکی .

1-3) پیشینه و تاریخچه موضوع تحقیق:

در مورد تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر انقلاب های عربی پژوهش جامعی صورت نگرفته است. و پژوهشهای موجود یابه صورت جزئی و مختصر می باشد، و یا در مورد موضوعاتی همچون بیداری اسلامی ، اسلام سیاسی و یا تأثیر انقلاب اسلامی بر کشورهای اسلامی و... می باشد . در اینجا به چند مورد از آنها اشاره می کنیم:

مصطفی ملکی (1390) در پژوهشی تحت عنوان « نقش مبانی اسلام سیاسی در بیداری اسلامی » به برخی مبانی اسلامی سیاسی نظیر اعتقاد به ابعاد فراگیر دین، جداناپذیری دین از سیاست، تشکیل دولت مدرن بر اساس اسلام و باور به نقش استعمار غرب در عقب ماندگی مسلمانان، که در بیداری اسلامی مؤثر است ، می پردازد و معتقد است که مبانی اسلام سیاسی در بوجود آمدن بیداری اسلامی بسیار مؤثر می باشد .

اقدس اقبال (1390) در مقاله ای تحت عنوان « انقلاب اسلامی ایران و بهار عربی » به تبیین انقلاب اسلامی و الهام - بخشی به خیزش های مردمی؛ و بررسی تشابه های انقلاب اسلامی ایران با انقلاب های اخیر خاورمیانه می پردازد و در نهایت ظرفیت های انقلاب اسلامی ایران در راستای الگودهی به انقلاب های اخیر در خاورمیانه را مورد تحلیل قرار می دهد .

مهدی سنایی (1390) در تحقیقی به نام « انقلاب اسلامی ، انقلاب های رنگی و انقلاب های عربی، تشابهات و تمایزات » به تبیین تشابهات و تمایزات انقلاب اسلامی ایران و انقلاب های عربی و همچنین تمایزات آنها با انقلاب های رنگی می پردازد .

هادی آجیلی (1389) نویسنده کتاب « صورت بندی گفتمان اسلامی در روابط بین الملل »، تلاش می کند با مطالعه افکار و آراء برخی نمایندگان اصلی گفتمان اسلام سیاسی - فقهاتی در ایران معاصر، به صورت بندی گفتمان مذکور در حوزه مطالعات روابط بین الملل پردازد. اندیشه و عمل سیاسی امام خمینی (ره) در کانون توجه مطالعه پژوهش حاضر قرار داشته و افزون بر آن، افکار و آراء شارحان و دیگر نظریه پردازان اسلام سیاسی، در ایران معاصر همچون شهید مطهری، آیت الله جوادی آملی و مقام معظم رهبری، مورد مطالعه قرار می گیرد.

آنتونی اچ جانز^۱ و نلی لاهود^۲ (۱۳۸۹) ویراستاران کتاب «اسلام در سیاست بین الملل»، که شامل مجموعه ای از مقالات از نویسندگان غربی است که در باره موضوعات مربوط به ظهور اسلام به عنوان یک نیروی سیاسی پردازد. انگیزه نوشتار آنها برخاسته است از پرونده سیاسی اسلام به عنوان یک عامل تأثیر گذار در سیاست بین الملل. **رضا خراسانی** (۱۳۸۹) در مقاله ای تحت عنوان «مواجه غرب و اسلام سیاسی در دوره معاصر (چیستی و چرایی آن)، در صدد بررسی و تحلیل مواجهه غرب و گفتمان اسلام سیاسی در دوره معاصر است. وی با ذکر دلایل هراس غرب از اسلام سیاسی و چگونگی واکنش آنها در ساحت تمدنی به تحلیل این رویارویی در دوره کنونی می پردازد.

مرتضی شیرودی (۱۳۸۸) در مقاله ای به نام «انقلاب اسلامی و بیداری اسلامی (تأثیر گذاری و نمونه ها)» به چیستی بیداری اسلامی می پردازد و سپس می کوشد پیوندی میان انقلاب اسلامی و گسترش بیداری اسلامی برقرار کند و دلایل تأثیر نهادن انقلاب اسلامی بر توسعه بیداری اسلامی را مطرح سازد.

مجید صفا تاج (۱۳۸۷) در کتاب «تحولات خاورمیانه پس از انقلاب اسلامی»، بدنبال بررسی تحولات خاورمیانه پس از پیروزی انقلاب می باشد. تحولاتی که بسیاری از آنها متأثر از انقلاب اسلامی بود.

جان اسپوزیتو (۱۳۸۷) در پژوهشی به نام «اسلام سیاسی» به تبیین اسلام سیاسی و تفاوت آن با بنیادگرایی اسلامی می پردازد. وی همچنین در این تحقیق، دلایل احیاء مجدد اسلام را بر می شمارد.

مهدی طاهری (۱۳۸۷) در مقاله ای تحت عنوان «انقلاب بیدار ساز» به بررسی تأثیر انقلاب اسلامی بر کشورهای جهان اسلام به دلیل جذابیت شعارها، اهداف، روشها، محتوا، نتایج و سابقه مشترک دینی و تاریخی و شرایط محیط منطقه و بین المللی، می پردازد.

تفاوت این نوشتار با پژوهش های قبلی در این است که، هیچ کدام از موارد گذشته شامل موضوع این نوشتار نمی شد. زیرا آن موضوعات یا به تبیین اسلام سیاسی و بیداری اسلامی می پردازند یا به تأثیرات انقلاب اسلامی بر کشورهای خاورمیانه، و یا به صورت مختصر در باره انقلاب های عربی بحث می کنند. در حالی که در این پژوهش هم به موضوع اسلام سیاسی و بیداری اسلامی بررسی می شود، و هم به تأثیرات انقلاب اسلامی بر تحولات منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا بعد از پیروزی انقلاب پرداخته می شود. و در نهایت به تأثیر گذاری انقلاب اسلامی بر انقلاب های عربی می پردازد.

4-1) اهداف تحقیق:

اهداف اصلی تحقیق:

تبیین تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر انقلاب های عربی (۱۳۸۹-۱۳۸۹).

¹ - Anthony H. Johns

² - Nelly Lahoud

اهداف فرعی:

- تبیین اسلام سیاسی و بیداری اسلامی
- تبیین تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر گفتمان بیداری اسلامی در انقلاب های عربی (1389-1391).

5-1) اهمیت و ارزش تحقیق:

اهمیت و ارزش این تحقیق در این است که بر خلاف تحقیقات قبلی که بیشتر در مورد توضیح و تبیین اسلام سیاسی و بیداری اسلامی و یا تأثیرات انقلاب اسلامی بر کشورهای منطقه خاورمیانه بعد از پیروزی انقلاب می باشد، این تحقیق بسیار جامع و کامل مباحث را مطرح می کند، یعنی در ابتدا به تبیین بیداری اسلامی و اسلام سیاسی پرداخته می شود و سپس تحولات کشورهای عربی مورد بررسی قرار می گیرد و در نهایت در مورد تأثیر پذیری انقلاب های عربی از انقلاب اسلامی ایران بحث کاملی ارائه خواهد کرد.

6-1) کاربرد نتایج تحقیق:

از آنجا که جمهوری اسلامی ایران در منطقه خاورمیانه به عنوان یکی از کشورهای تأثیرگذار می باشد، و لذا تشخیص میزان تأثیرگذاری ایران بر انقلاب های عربی، میتواند کمک شایانی در نحوه سیاست گذاری جمهوری اسلامی داشته باشد. تحقیق حاضر می تواند حاوی اطلاعات مفیدی برای دانشجویان، اساتید، نهاد ها و موسساتی همچون وزارت امور خارجه در جهت سیاست گذاری ایران در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا باشد و با ارائه راه حلی مناسب در پی ایجاد بستری مناسب برای افزایش قدرت چانه زنی ایران در عرصه نظام بین الملل باشد.

7-1) سوالات تحقیق:

سوال اصلی تحقیق:

انقلاب اسلامی ایران، چه تأثیری بر انقلاب های عربی (1389-1391) داشته است؟

سوال فرعی تحقیق:

- مؤلفه های اسلام سیاسی و بیداری اسلامی کدامند؟
- انقلاب اسلامی ایران چه تأثیری بر شکل گیری گفتمان بیداری اسلامی در انقلاب های عربی (1389-1391) داشته است؟

فرضیه تحقیق:

انقلاب اسلامی ایران بر گفتمان اسلام سیاسی و بیداری اسلامی در انقلاب های کشورهای عربی تا حدودی تأثیر گذاشته است که میزان تأثیر گذاری آن بر هر یک از این کشورها مختلف می باشد.

8-1) روش تحقیق:

روش مورد استفاده در این تحقیق ، روش توصیفی -تحلیلی می باشد.

9-1) ابزار تجزیه و تحلیل (چارچوب تئوریک):

هر پژوهش و فعالیت علمی قاعدتا باید دارای چارچوب تئوریک باشد و بدون استفاده از متد علمی ، هیچ پژوهشی به سرانجام نمی رسد . برای بررسی تأثیر گذاری انقلاب اسلامی ایران بر انقلاب های عربی ، بهترین ابزار، استفاده از تئوری قدرت نرم جوزف نای می باشد. چرا که بی شک تأثیر گذاری انقلاب اسلامی ایران بر این کشورها ، سخت افزاری نبوده و از راه نرم افزاری بوده است.

در کلی ترین شکل، قدرت به معنای توانایی به دست آوردن نتایجی است که فرد می خواهد. به ویژه، قدرت یعنی توانایی نفوذ بر رفتار دیگران به منظور کسب نتایجی که فرد می خواهد. اما چندین روش برای تحت تأثیر قرار دادن رفتار دیگران وجود دارد؛ شما می توانید با تهدید افراد را به انجام کاری مجبور کنید. شما می توانید با پاداش افراد را به انجام کاری تشویق کنید. شما می توانید افراد را جذب کرده و عضو کنید (Nye, 2004 a).

قدرت از نظر ساختاری به دو بخش سخت و نرم تقسیم می گردد:

قدرت سخت

حوزه قدرت سخت از دو جزء تشکیل شده است: اجبار و تشویق. اجبار به تهدید یا استفاده از نیروی نظامی یا اعمال مجازات برای تغییر رفتار مطلوب اشاره دارد. اجبار که اغلب به قیاس "چماق" برمی گردد مؤلفه ای اساسی در سیاست خارجی است. تشویق به استفاده از "هویج" برای تطمیع و تأثیر بر رفتار مطلوب اشاره دارد. تشویق بدین خاطر عنصری اساسی در قدرت سخت است که برای تأثیر بر رفتار، کم هزینه تر از اجبار است. برای نمونه، امریکا در اجرای برنامه های کمک خارجی و به منظور برخورد و تغییر رفتار کشورهای هدف از رهیافت "هویج" استفاده می کند.

قدرت نرم

قدرت نرم عبارت است از ابزاری غیرمستقیم برای جذب یک بازیگر به گونه ای که بدون استفاده از زور منطبق با

خواسته‌های بازیگر دیگر عمل کند. مفروض قدرت نرم این است که بازیگران باید توانایی جذب سایرین به سوی دیدگاه خاص خود را که مشروع و معتبر تلقی می‌شود، داشته باشند. اگر بازیگری بتواند سایرین را به دیدگاه خود جذب کند نیاز به استفاده از منابع پرهزینه‌تر قدرت سخت کاهش خواهد یافت. قدرت جذب یکی از ویژگی‌های اساسی قدرت نرم در پیوستار رفتار و متشکل از دو عنصر: تدوین دستورکار و جذابیت است (نای، 1387).

« این قدرت نرم – دیگران را واداشتن برای خواستن نتایجی که شما می‌خواهید – به جای اجبار کردن دیگران، افراد را جذب می‌کند. قدرت نرم، فراتر از صرف اقتناع یا توانایی تغییر دادن عقیده مردم با استدلال است؛ گرچه بخشی مهم از آن تلقی می‌شود. قدرت نرم، توانایی جذب است و این جذب، اغلب راه به رضایت و تسلیم می‌برد.» (Nye, 2004 b)

10-1) ابزارگرد آوری:

در این تحقیق از ابزار و منابع کتابخانه‌ای، دیجیتالی و همچنین از مقالات، مصاحبه‌ها و سخنرانی‌ها بهره خواهیم برد.

11-1) سازمان دهی تحقیق:

این پایان‌نامه در قالب پنج فصل تنظیم شده است، که در فصل اول کلیات پژوهش که مشتمل بر شرح و بیان مسئله مورد پژوهش، کلید واژه‌ها، پیشینه پژوهش، اهداف، فرضیه‌ها و سوالهای پژوهش، کاربرد و روش تحقیق می‌باشد. در فصل دوم به بررسی مبحث تئوریک «قدرت نرم» که در این پژوهش به عنوان چارچوبی جهت مطالعه و تحقیق پیرامون تأثیرات انقلاب اسلامی ایران بر کشورهای اسلامی و نیز انقلاب‌های عربی، به کار گرفته شده، خواهیم پرداخت. در ابتدای این فصل به بررسی تعریف و تقسیم‌بندی قدرت، تاریخچه، ویژگی‌ها و شاخصها و . . قدرت نرم و نیز توضیح مختصری در باره قدرت هوشمند می‌پردازیم. در فصل سوم مباحث اسلام سیاسی، بیداری اسلامی و مؤلفه‌ها، ویژگی‌ها و دلایل احیاء آنان می‌مورد بررسی و ریشه‌یابی قرار می‌گیرند. در فصل چهارم انقلاب‌های رخ داده در کشورهای عربی مورد بررسی قرار می‌گیرد و سپس علل وقوع انقلابها بیان می‌شود. و در نهایت در فصل پنجم با توجه به تئوری «قدرت نرم» به بررسی تأثیرات انقلاب اسلامی ایران بر انقلاب‌های عربی (بیداری اسلامی) خواهیم پرداخت و در پایان نیز نتیجه پژوهش ذکر خواهد شد.